

Primož Kuret

GRADNJA "TONHALLE" FILHARMONIČNE DRUŽBE V LJUBLJANI 1890/91*

Ljubljanska Filharmonična družba, ustanovljena 1794 in naslednica *Academiae philharmonicorum* je od vsega začetka razširjala široko glasbeno dejavnost in se statutarno zavezala za en koncert tedensko. Kje je nastopala *Academia philharmonicorum*, ne vemo natančno. Filharmonična družba pa je imela svoj prvi nastop (akademijo) 12. novembra 1794 v Tomanovi hiši v tedanji Frančiškanski, pozneje Študentski ulici. Vendar ti skromni zasebni prostori niso zadoštovali za njeno delo. Že naslednje leto je član in blagajnik družbe Fuga ponudil družbi v t. i. Kazini v gledališki stavbi svojo biljardno sobo za vaje. Toda tudi ta prostor ni zadoščal in družba se je obrnila po pomoč na stanove, ki so ji za nedoločen čas ponudili spodnjo jedilnico v stanovski redutni zgradbi. Sem se je vselila 30. septembra 1795 in ostala do 1799, s tem, da je v času francoske okupacije 1797 za osem mesecev in pol morala prekiniti s svojim delom, ker so prostori služili kot skladišče. 12. junija 1799 so filharmoniki svojo dejavnost iz neznanih razlogov prenesli v stavbo nemškega viteškega reda, ki pa ni bila najbolj primerna za akademije, saj so v uporabo očitno dobili le nekoliko večji prostor, ne pa velike dvorane nemškega reda. Direkcija je iskala nove možnosti za delo družbe. Našla jih je v stanovskem gledališču, kjer je prevzela obe zgornji biljardni sobi, prebila vmesno steno in s tem pridobila prostor za 100 ljudi, pulte in stole. Vendar je družba večje prireditve in koncerte vedno imela v deželni redutni dvorani.

Tudi druga francoska okupacija Ljubljane 1805 je delo družbe ohromila. Ni znano, zakaj je zapustila prostore v gledališču in 30. aprila 1807 spet začasno dobila sobo v redutni dvorani, toda kmalu nato se je preselila v Auerspergov

Staro ljubljansko gledališče, pogorelo 1887

Knežji dvorec. Leta 1809 so prišli v Ljubljano ponovno Francozi in 31. marca je družba priredila svojo zadnjo akademijo v dvorani Knežjega dvorca, ki so ga nato zasedli francoski vojaki. Družba je za čas francoske okupacije proglasila "kulturni molk" in ni nastopala. Vse svoje stvari je morala preseliti v kletne prostore Knežjega dvorca in v stanovanje enega svojih članov.

Družba je svoje delo obnovila 1. marca 1816 v dveh sobah v drugem nadstropju Auerspergovega Knežjega dvorca, kar je bilo neustrezno, saj so bili nastopajoči v eni, v drugi pa so bili poslušalci, povezava so bila le odprta vrata. Že decembra istega leta se je družba preselila v dvorano Nemškega viteškega reda, kjer je bila 24. januarja 1817 prva akademija. To dvorano je uporabljala nato 42 let, do leta 1859.

Do leta 1821 je družba obstajala samo kot koncertna ustanova, tega leta pa je ustanovila svojo šolo. Šolski prostori so bili kar v stanovanju vsakokratnega učitelja, ki so mu za to posebej plačali. Leta 1837 je družba z dovoljenjem reda dala notranjost dvorane obnoviti Edoardu Fantoniju iz Vidma (Udine), 10. decembra pa priredila prvi koncert v prenovljeni dvorani. Ko je na Kranjskem leta 1849 razsajala kolera, je bila nevarnost, da družba izgubi dvorano, saj so se namenili, da jo spremenijo v bolnišnico. To se je zares zgodilo leta 1859, ko so dvorano uporabili za bolnišnico. Zato pa je družba dobila v uporabo redutno dvorano, v kateri je delovala trideset let. Dvora-

* Prispevek je nastal s podporo dunajske ustanove Kultur Kontakt, za kar se jim na tem mestu še enkrat zahvaljujem. (Avtor).

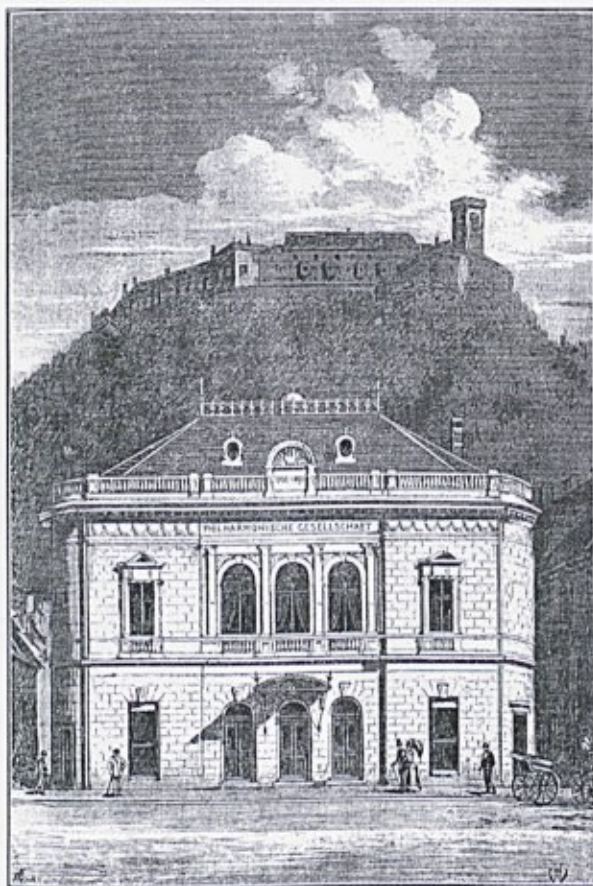
Friedrich Keesbacher, ravnatelj Filharmonične družbe, umrl 6. avgusta 1901

na je bila, kljub svoji akustičnosti, za namene družbe kmalu premajhna. Neprimerne so bile posebej garderobe, uporabljal pa jo je tudi deželni odbor za svoje seje, in to večinoma prav v koncertni sezoni. V njej pa so bile tudi razne razstave, nastopi drugih društev ipd. Poleg tega so morali pulte in instrumente vedno znova prenašati iz dvorane v prostore družbe v Knežjem dvorcu, kar je bilo povezano z dodatnimi stroški pa tudi obrabo inštrumentov, posebej klavirjev. Tako je tedanji družbin tajnik Friedrich Keesbacher leta 1862 sprožil vprašanje gradbenega sklada, naslednje leto je po načrtih inženirja Hermanna Bettelheima nastal celo gradbeni načrt, ki pa je zaradi prevelikih stroškov in nezadostnosti prostorov odpadel. Leta 1872 je dr. Victor Lietmaier ponovno sprožil to vprašanje in dal pobudo za imenovanje odbora, ki naj bi predvsem poskrbel za finančna sredstva. Odbor je izpeljal uspešno loterijo, ki pa je padla ravno v nesrečno leto 1873, ko je prišlo do "velikega finančnega zloma". Kljub temu je družba zbrala vsoto več kot 15.000 forintov, ki je z raznimi volili in darili do leta 1888 zrasla na več kot 31.000 forintov. Vmes so se pojavili načrti za razne druge rešitve (W. Treo), ki pa so prav tako propadli zaradi pomanjkanja denarja.

Ko je v noči na 17. februar 1886 pogorelo staro Deželno gledališče in so ugotovili, da na njegovem mestu novega gledališča ni mogoče zgraditi, je deželni odbor odobril, da gre prostor na licitacijo. Filharmonični družbi se je zdel prostor za njene namene idealen. Direkcija se je zato na posebni seji 4. decembra 1888 odločila, da pri licitaciji sodeluje. S tem, da je položila 20.000 forintov, je družba pridobila dragoceno zemljišče v začetku marca 1889. Kljub temu pa so se zdeli načrti za uresničitev cilja zaradi pomanjkanja denarja še daleč. Družba se je obrnila za pomoč na Kranjsko hranilnico, ki ji je res velikodušno odobrila 20.000 forintov za gradnjo novega koncertnega poslopja. Zdaj se je zdelo uresničitev precej bliže. Ustanovili so gradbeni odbor, v katerem so bili ljubljanski finančniki, bankirji, inženirji in tehniki (knjigarnar Ottomar Bamberg, bankir Josef Luckmann, bankir Emerich Mayer, tovarnar Albert Samassa, dr. Adolf Schaffer, dr. Robert v. Schrey, dr. Josef Suppan, mestni inženir Johann Duffé, deželni inženir Vladimir Hrásky, višji inšpektor Johann v. Rezori, inženir Franz Svitil, gradbenik Wilhelm Treo in gradbeni svetnik Franz Ziegler, kasneje je prišel v odbor še višji deželni inženir Franz Witschl). Odbor se je konstituiral 19. januarja 1889. Keesbacher je odboru predložil gradbeni program, kjer je opredelil vse potrebe družbe. Ožji gradbeni odbor je vodil ljubljanski podjetnik, znani vlivalec zvonov Albert Samassa, v njem pa sta bila od članov družbe le Friedrich Keesbacher in Max Krenner. Ta odbor je opredelil konkurenčne pogoje in določil rok 31. marec za oddajo projektov. Odbor je imenoval žirijo, ki naj bi projekte pregledala in najustreznejšega izbrala ter predlagala. Nagrada je bila 300 forintov, projekt pa je prešel v last družbe, ki si je pridržala pravico, da ga lahko poljubno spremeni. Na natečaj je v roku prišlo 24 projektov, eden pa je rok zamudil. Žirija je dospele projekte pod predsedstvom Franza Zieglerja pregledala 8. aprila in se nato zbrala še 15. in 16. aprila h dokončnemu odločanju. Prvo nagrado je dodelila projektu s šifro št. 7 "Harmonija I" zaradi "dobre dispozicije, posebej srečno izbrane postavitve šolskih prostorov, vestibula, stopnic, garderob, dobre lege male in velike dvorane, lepe fasade in tudi ne prevelikih stroškov".

Podobno sta bila ocenjena projekta št. 15 "O" in 16 "Emona Nr. 3", zadnji posebej zaradi dobre dnevne svetlobe dvorane in umetniškega videza celote. Vendar je ta projekt za 4 m presegel gradbeno linijo. Oba projekta je predlagala v odkup.

Ko so odprli kuverte, so ugotovili, da je nagrajeni projekt delo Adolfa Wagnerja, profesorja na državni obrtni šoli v Gradcu, avtorja drugih dveh projektov pa sta bila arhitekt C. Hecker iz Düsseldorfa in Kuno Waidmann iz Zagreba. Glavni gradbeni odbor je potrdil izbiro žirije, obenem pa je vse projekte javno razstavil med 21. in 25. aprilom. Wagnerju so naročili izdelavo dokončnih načrtov in stroškovnika, kar vse je le-ta poslal 8. julija. Wagnerjev načrt je slonel na podlagi obsega zidov starega gledališča. Družba je nato načrte 17. julija predložila mestnemu magistratu kot podlago za izdajo gradbenega dovoljenja, ki ga je mesto 18. oktobra tudi izdalo, vendar z nekaterimi popravki gradbene linije stavbe ob Ljubljani in odstranitvijo balkona na fasadi proti Kongresnemu trgu. Odločbo je podpisal župan Grasselli. Prva zahteva je povzročila več pomislekov. Obrnili so se na arhitekta Wagnerja, ki naj bi moral ponuditi kompromisno rešitev. Direkcija se je obrnila tudi na magistrat in utemeljevala svojo prošnjo s tem, da bi se dimenzije stavbe preveč zmanjšale na škodo notranjih prostorov. Magistrat je prošnji le deloma ugodil. Stavbo je bilo treba na vzhodni strani zmanjšati za 229 cm, kar je sprožilo vprašanje, ali je Wagnerjev projekt sploh možno izpeljati. Wagner je v novi skici zmanjšal dvorano za 229 cm in poskušal rešiti ustrezne spremembe ostalih prizadetih detajlov. Ta rešitev pa se je zdela glede na absolutno potrebno dolžino dvorane neustrezna. Dvorana v prvem nadstropju in vestibul v parterju s široko zasnovanimi stopnicami je bila sicer lepa, bi pa zahtevala večja sredstva, zato se je direkcija odločila prestaviti dvorano v visoki parter bodoče stavbe in naročila gradbeniku W. Treu načrte v tem smislu. Wilhelm Treu je novi načrt s stroškovnikom 10. februarja predložil gradbenemu odboru, ki je odločil, naj stroške pregleda mestni inženir J. Duffé. Po daljših debatah je prišlo 9. aprila 1890 do dokončne odločitve. Gradnja naj bi stala 52.000 fl, končana pa naj bi bila 31. julija 1891. Delo na t. i. "Tonhalle" se je kljub nekaterim težavam zdaj lahko začelo. Ko so 1. aprila začeli odstranjevati stare zidove in ostanke gledališke ruševine, so se le-ti izkazali kot zelo močni, obenem pa so se pokazale težave, tokrat s kanalizacijo; 9. junija se je gradnja začela, 21. julija so z gradnjo prišli iz zemlje, 4. septembra so dosegli streho in 12. septembra so postavili ostrešje. Glavni inšpektor je bil Vladimir Hrásky. Med samo gradnjo so stroški še naraščali. Tudi načrti so se še spreminjali, oziroma so jih mislili dopolnjevati. Postavilo se je namreč vprašanje, ali naj zgradijo stranske trakte parterja do prvega nadstropja ali naj osta-

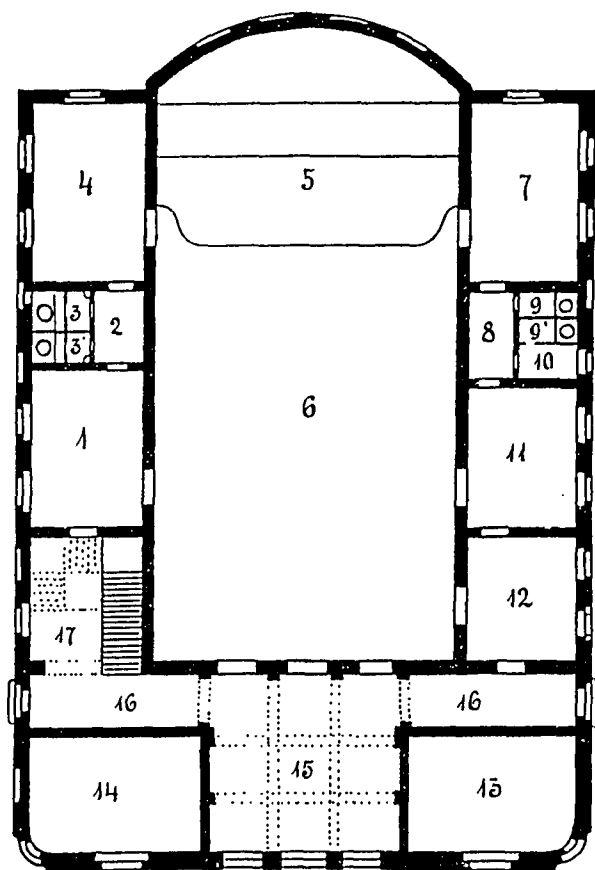
Nova stavba "Tonhalle", današnja stavba Slovenske filharmonije

nejo samo v višini parterja. Z izgradnjo bi pridobili prostore, stranske galerije v dvorani, s čimer bi bila dvorana večja. Nasprotni argument je bil, da bi s tem izgubili direktno dnevno svetlobo, predvsem pa bi bila problematična nosilna stena. Hrásky je nadalje namesto lesenih tramov predlagal železne traverze v vestibulu, kar bi bilo varneje pred ognjem, okrepili pa bi tudi statiko male dvorane. Odločili so se tudi podaljšati kamnito balustrado atike in okna v dvorani tako konstruirati, da se bodo odpirala navznoter, kar prvotno ni bilo predvideno, je pa spet povečalo stroške.

Ves postopek rušenja in vse faze novogradnje sta fotografirala major Karl von Merizzi in Gustav Kastner ter fotografije podarila družbi. Gradnja je nato tekla bolj ali manj po načrtih in zdelo se je, da bo dejansko končana 31. julija.

Poleg dveh dvoran – velike in male so predvideli devet sob, deloma namenjenih pouku, deloma garderobam in direkciji, stanovanje za hišnika z dvema sobama, kuhinjo in shrambo, več drugih prostorov, drvarnico, prostor za instalacijo plinske razsvetljave in centralno kurjavo. Le-

Parter

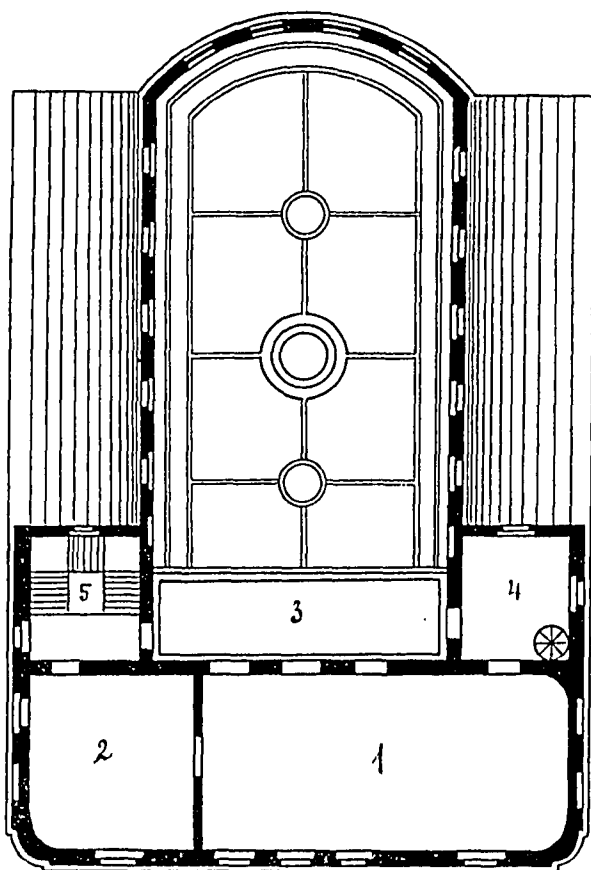

1 moška garderoba, učilnica	9 WC
2 hodnik	10 WC
3 WC	11 ženska garderoba
4 umetniška soba, učilnica	12 ženska garderoba
5 oder	13-14 družbin lokal
6 koncertna dvorana	15 veža
7 umetniška soba, učilnica	16 hodnik
8 hodnik	17 stopnice

vo in desno od dvorane so bile garderobe, od koder je bilo moč priti v dvorano. Ob podiju sta bili dve umetniški sobi. V ozadju dvorane je bila globoka prosto stoječa galerija, povezana s stopnicami, ki so istočasno vodile v malo dvorano v prvem nadstropju. Mala dvorana je imela svojo garderobo in posebno umetniško sobo. Železne stopnice so iz te sobe vodile na podstrešje. Mala dvorana naj bi bila celo eden najlepših in najbolj prijaznih prostorov v hiši. Zraven umetniških sob so bile toalete, stranski vhod, ki je izvajalcem omogočal direkten dostop do umetniških sob.

Šolski prostori si bili zvočno izolirani. Sprednja fasada je bila plemenito renesančna, namenu stavbe ustrezno monumentalna s tremi portali, nad katerimi so bila tri ustrezno velika, zgoraj okroglo zaokrožena okna.

1. nadstropje

1 mala dvorana	4 umetniška soba
2 direkcija, učilnica	5 stopnice
3 galerija	

Glavna fasada je imela ob strani v parterju velika izložbena okna in nad njimi spet ustrezno velika okna. Glavna fasada je bila ob straneh zakrožena; tam so bili vhodi in nad njimi spominske table, ki so tako kot celotna fasada čakali na arhitektonski okras. Sredi stavbe nad okni naj bi bil napis hiše: "Philharmonische Gesellschaft". Stolp v sredi strehe je bil namenjen ventilaciji. Nova stavba naj bi bila v okras mestu, to, kar se naj bi v njej dogajalo, pa naj bi poživilo umetniško življenje v Ljubljani.

Stavba je že v surovem stanju kazala "značaj monumentalne zgradbe". Seveda vse ni šlo gladko. Na občnem zboru je predsednik ugotavljal nepričakovane težave, kot so bile zakasnitev gradbenega dovoljenja, ugotavljanje napak pri konstrukciji gradbene linije v škodo družbi itd. Upal je, da se bodo stvari prek zime uredile ter da bo Filharmonična družba kot najstarejša družba v Avstriji in kot edina v avstrijski provinci dobila svoje poslopje. V zahvalo za podporo Kranjske hranilnice so izvolili za častna člana

njenega predsednika Josefa Luckmanna in ravnatelja Josefa Suppana, ki sta obljubila pomoč tudi za naprej.

Naslednjo pomlad (9. marca) so gradnjo nadaljevali in jo do septembra toliko dokončali, da so 27. septembra lahko opravili akustični preskus velike dvorane. To nalogo je opravil vojaški orkester Kuhn št. 17 in 550 vojakov je napolnilo dvorano. Rezultat je bil izvrsten in dvorana se je izkazala kot čudovito akustična.

Pri gradnji so sodelovala domača, ljubljanska in tuja podjetja. Glavna zemeljska, zidarska, štukaturna in kiparska dela je opravila Kranjska gradbena družba (Krainische Baugesellschaft), kamnoseška dela je opravil Peter Toman iz Ljubljane, parkete firma Franc Kotnik iz Ljubljane, steklarska dela Franc Kolman iz Ljubljane, pleškarska dela firma Bratje Eberl iz Ljubljane, razsvetljavo in vodovodne instalacije Ljubljanska plinarna, centralno kurjavo W. Brückner z Dunaja, slikarska dela Winter in Richter z Dunaja, teraco P. Pasquali iz Gradca, svetila Riedinger iz Augsburga, okrasitev atike Wiener Bildhauer-Association in Haselsteiner na Dunaju, dvorano pa je figuralno okrasil s slikami slikar Heinrich Wettach iz Ljubljane.

Zlasti je ugajala sprednja fasada s svojo bogato ornamentiko, velikimi okni in monumentalnim značajem. Sredino fronte je kronala atika, v kateri niši je bila lira z glasbenim emblemom na zlati podlagi in z napisi "1702 in 1891", spodaj zlat napis "Philharmonische Gesellschaft". V obeh voglih levo in desno spodaj sta bili spominski tabli in vhodna vrata na obe strani vestibula. Tabli sta bili iz črnega belgijskega marmorja (izdelal ju je Peter Toman), na katerih sta bila dva zlata napis. Desno od vhoda skozi glavna vrata je bil naslednji napis:

"Philharmonische Gesellschaft, gegründet am 8. Jänner 1702 durch Berthold von Höfer. Dieses zu Concert- und Schulzwecken bestimmte Haus wurde unter dem Gesellschafts-Director Dr. Friedrich Keesbacher nach den Plänen des Baumeisters Wilhelm Treo von der krainischen Baugesellschaft erbaut, der Bau am 31. März 1890 begonnen und im September 1891 vollendet und das Haus am 25. October 1891 feierlich eröffnet."

("Filharmonično družbo je ustanovil 8. januarja 1702 Berthold von Höfer. Koncertom in šoli namenjena stavba je bila zgrajena v času, ko je bil njen ravnatelj dr. Friedrich Keesbacher po

načrtih Wilhelma Trea. Zgradila jo je kranjska gradbena družba. Gradnja se je pričela 31. marca 1890 in končala septembra 1891 ter bila 25. oktobra 1891 slovesno odprta.")

Na levi tabli pa:

"Zur Unterstützung der Gesellschaftszwecke überhaupt und insbesondere zur Ermöglichung des Baues dieses Hauses haben durch namhafte Spenden beigetragen: Die krainische Sparcasse in Laibach, Hofrath Josef Kleindl in Wien, +1883, Martin Hotschewar in Gurkfeld, +1886."

("Podporo namenom družbe nasploh in posebej gradnjo te hiše so s pomembnimi prispevki omogočili: Kranjska hranilnica v Ljubljani, Dvorni svetnik Josef Kleindl z Dunaja, +1883, Martin Hočevar, Krško, +1886").

Svetle in prijazne umetniške sobe in leve garderobe so služile tudi namenom šole, medtem ko so bile desne garderobe namenjene samo osnovnemu namenu. Vse sobe in hodnik so imeli plinsko razsvetljavo, obe umetniški sobi tudi elegantne dvojne plinske kandelabre. Velika dvorana je bila 27 m dolga, 11,70 m široka in 10,60 m visoka, zgrajena v renesančnem slogu, posebej zgoraj arhitektonsko bogato okrašena, z obeh strani je dajalo dovolj dnevne svetlobe šest oken. Poslikavo dvorane sta opravila Dunajčana J. Winter in Richter s svetlim zlatom s svetlosivimi arabeskami in nežnimi odtenki, strop je bil okrašen z mikavnimi barvnimi niansami in prav tako z arabeskami. Na stropu je naokrog potekal trak s cvetličnimi girlandami, pretežno štukaturami, ki so ga v ustreznih razmikih delili rebrasti vratovi, razdeljeni na polja. Linije na delih stebrov in štukature so bili bogato pozlačeni. Sredi stropa je bila v štku končana okroglina, ki je vodila v ventilacijsko cev in iz katere sredi ne je visel ogromen lesteneč, ki sta ga po načrtih W. Hraskega umetelno naredila umetniški kovač Spreitzer in pozlata Eberl.

V slepih oknih rotunde v ozadju dvorane je naslikal štiri oljne slike slikar Heinrich Wettach. Pri izbiri barv je upošteval prijazno učinkujočo dvorano, tako da slike ne delujejo vpadljivo, ampak nasprotno – poživljajoče. Že slikarjevo idejo za slike je treba označiti kot smiselno. Umetnik je namreč z lebdečimi ženskimi postavami alegoriziral štiri stavke simfonije. Prvi stavek kaže v svetlih barvah oblečeno žensko postavo z zlato tubo, kar naj bi ustrezalo majestetičnemu, slavnostnemu in resnemu značaju, ki ga imajo v glavnem uvodni stavki simfonij. Drugi stavek

predstavlja v žalost odeto ženo s harfo in daje slutiti globoka čustva njenega srca, tako kot nas andante v simfoniji s svojim tragičnim spevom pogosto najgloblje gane.

V svetlorumenem oblačilu plešoča bakhantiinja z grškim dvojnimi aulosom na ustih in nasmehom v očeh, predstavlja scherzo, večinoma v živahnih plesnih ritmičnih gibajočo se vedro in humorno glasbo naših klasikov.

Zastopnica četrtega stavka, k nebu dvigajoča se žena, z liro v roki, kaže svetu srečo človeštva, zmago po težkem boju, zmagoslavno umetniško poveličanje vsega zemeljskega.

Vse štiri ženske postavice so značilno zamišljene, lepe v risbi in barvi, učinkovito izrazne in lahno razgibane. Slikar Wettach je bil tudi glasbenik in je stalno sodeloval pri koncertih Filharmonične družbe kot violist. V Ljubljani je imel svojo slikarsko delavnico in šolo. Poslikava v veliki filharmonični dvorani je eno njegovih najpomembnejših del!

V rotundi dvorane je bil v treh terasah dvigajoč se podij, v ozadju dvorane pa galerija. Vrata v dvorano so bila bela in zlata, nežno tonirana in

Josef Zöher, glasbeni ravnatelj Filharmonične družbe

kot taka učinkovit kontrast dvorani. Veljala so kot mojstrsko Eberlovo delo, ki ga je v veliki meri sofinanciral.

Razsvetljava v dvorani je bila plinska, mogočen lestenec je imel 36 svetil, na stenah je bilo 15 trodelnih svetil. Akustika se je tudi pri slavnostnem koncertu izkazala kot neoporečna. V prvo nadstropje so vodile široke marmorne stopnice z zlato ograjo; luč je prihajala iz dveh oken, umetno luč pa sta dajala dva elegantna plinsko steklena zvonca. Na slopu je bil elegantno montirani umetno kovani šolski zvonec, ki ga je podaril Samassa. Prva vrata na desni so vodila v pisarno direktorije, ki je bila obenem šolski prostor, vrata na levi pa na galerijo.

Z obeh strani se je prišlo v malo dvorano, ki je bila 15,25 m dolga, 7,04 m široka in 5,40 m visoka. Dvorana je bila svetlorjavo pobarvana. Strop je imel bordure z glavami genijev. Za razsvetljava je poskrbelo sedem stenskih svetilk s tremi svetili in dva zelo elegantna plinska lestenci. V ozadju so postavili manjši oder.

Troje steklenih vrat je vodilo na galerijo, s tapetami obložena vrata v umetniško sobo, iz katere se je po železnih okroglih stopnicah prišlo na podstrešje. Tudi ta soba je bila povezana z galerijo in suteronom, kjer je bil prostor za plinske ure, dvoje skladišč, skladišče za drva in premog, štirje kletni prostori, kuhinja, soba za pribor, šolski prostor, družbeni arhiv in hišnikovo stanovanje. Zadnja vrata so vodila k stranskemu izhodu.

Tako je Ljubljana dobila svojo prvo koncertno hišo, ki jo je Filharmonična družba odprla z vrsto koncertov in slavnosti 25., 26. in 27. oktobra 1891.

Priprave je vodil glasbeni ravnatelj Josef Zöher in si zagotovil sodelovanje prvih dunajskih instrumentalistov. Angažiral je pevske in klavirske soliste. Svoje sodelovanje so obljubili umetniki iz Celovca, Celja, Maribora in Ptuja, domači orkester in oba zbora – moški in ženski – so imeli vaj brez števila. Že 24. oktobra so prišli gostje od blizu in daleč, da so lahko sodelovali na dveh generalkah. Na večerni generalki je bilo že veliko občinstva.

Prvi dan slavnosti je bil lep, sončen poznojesenski dan. Prva otvoritev se je začela ob popoldne, slavnostno oblečeno občinstvo pa je napolnilo dvorano in galerijo. Med častnimi gosti sta bila deželni predsednik baron Andrej Winkler

in deželni glavar Oto Detela z družinama in vrsta tedanjih ljubljanskih imenitnikov.

Na odru je nastopil 82-članski orkester. Ko se je pojavil dirigent Josef Zöhrer, ga je pozdravil nekaj minut trajajoči aplavz. Nato so zadoneli slavnostni zvoki Beethovnovе "Posvetitve doma", ki so ga spet pospremili z viharim aplavzom. Na oder je prišel zbor 60 pevcev in 40 pevk v črnih oblekah, bogato okrašenih z rožami, nakar je spregovoril slavnostni govornik, družbin ravnatelj Friedrich Keesbacher. V svojem govoru je omenil zgodovino gradnje in napore družbe, ni pa pozabil poudariti, da je Filharmonična družba nastala 110 let pred dunajsko in da je Ljubljana prvo provincijsko mesto v Avstriji, kjer ima Glasbeno društvo svojo lastno koncertno in šolsko poslopje. Omenil je tudi ves potek gradnje in patetično končal svoj govor. Nato se je na splošno presenečenje dvignil deželni predsednik baron Winkler in v daljšem govoru v imenu vlade pozdravil družbo in novo pridobitev. Nato pa je predsedniku izročil okrašeno zlato medaljo cesarja Franca Jožefa, ki jo je počastil za njeno "lojalno in splošno zadržanje ter za zaslužno dejavnost na področju glasbe." Seveda je tudi ta govor navdušil občinstvo in le s težavo se je Keesbacherju posrečilo priti do besed zahvale. – Zaključek te uvodne slovesnosti se je končal z "Alelujo" iz Haendlovega oratorija Mesija.

Ob tej priložnosti je Keesbacher napisal spis *Die Musik in Krain und die Bedeutung der philharmonischen Gesellschaft für dieselbe* (Glasba na Kranjskem in pomen filharmonične družbe zanjo).

Tuji umetniki so se zbrali v poletnem salonu hotela "Zur Stadt Wien" k skupnemu kosilu, ki so se ga udeležili tudi številni prijatelji filharmonične družbe iz mesta.

Zvečer ob 19. uri se je dvorana napolnila družič. Prišli so vsi, ki so v Ljubljani kaj pomenili. Dvorana in galerija sta bili polni do zadnjega kotička. Koncert je izpolnil vsa pričakovanja, saj so si bili edini, da takšnega koncerta in takšnega orkestra Ljubljana še ni doživela. Uvodoma je orkester zaigral Wagnerjevo uverturo k operi *Tannhäuser*, sledil je Lisztov Koncert za klavir in orkester v Es-duru. Solist je bil domačin, pianist Anton Foerster, sin skladatelja Antona Foersterja, ki je nato zaigral še Chopinov Nokturno v b-molu in Lisztovo *Tarantello Venezia e Napoli*. Foersterjev uspeh je bil sijajen, lahko rečemo

*Hans Gestner, koncertni mojster
Filharmonične družbe*

kar senzacionalen. Charlotte Sarolta je nato pela arijo Suzane iz Mozartove opere *Figarova svatba* ter samospeve Schuberta in Schumanna. Bleščeči zaključek večera je bil izvedba Beethovnovе 5. simfonije v C-molu. Občinstvo je navdušeno aplavdiralo po vsakem stavku, zlasti pa po koncu.

Kot rečeno, je orkester sestavljalo 82 glasbenikov, in sicer: 17 prvih violin, 16 drugih violin, 12 viol, 8 čel, 6 kontrabasov, piccolo, po 2 flauti, oboi, klarineta, fagota, 4 rogovi, 2 trobenti, 3 pozavne, 1 tuba, timpani, tamburin, činele in triangel.

Po koncertu so se spet zbrali v salonu hotela "Stadt Wien", kjer jih je pozdravil in se jim zahvalil Friedrich Keesbacher, sledili so številni govori dunajskih filharmonikov in glasbenikov od drugod. Veselo družbo je prekinil šele odhod na polnočni brzec na Dunaj, vendar so številni domači ostali do zgodnjih jutranjih ur in slavili.

Naslednji dan so ob 20. uri pripravili slavnostni banket v veliki dvorani. Na podij so postavili okrašen cesarjev kip, na obeh straneh pa pevske zastave. Štiri dolge vrste miz so bile okrašene s

čudovitimi girlandami, cvetjem in drugim okrasjem in nudile čudovit pogled. Na galeriji je sedel vojaški orkester, ki je uvodoma zaigral Beethovovo uverturo Egmont, nato pa vrsto lažjih del, vendar pretežno iz klasične glasbe (Mozart, Haydn, Wagner). Spet se je vzdignil Keesbacher in v daljšem govoru omenjal pomembne dogodke iz preteklosti. Svoj govor pa končal z zdravico cesarju. Govoril je tudi član direkcije zdravnik Emil Bock in omenjal zlasti Kranjsko hranilnico ter ji nazdravil. Za ta govor se je zahvalil njen predsednik Josef Luckmann. Govori so se še vrstili, prav tako zdravice in zahvale. Pozabili niso na Antona Nedvěda, dolgoletnega glasbenega ravnatelja družbe, ki je postavil temelje za družbin nadaljnji hitri razvoj in si pridobil posebne zasluge za moški zbor. Direktor je nato prebral številne telegrame, ki so jih poslali na naslov družbe posamezniki in glasbena društva iz države in tujine. Na koncu so nazdravili dunajskim filharmonikom in tujim gostom, ki so prispevali k velikemu uspehu. Slavnost se je končala z dvema zapetima zboroma.

Zadnji dan, 27. oktobra, je na slavnostni soareji nastopil Dunajski godalni kvartet, ki so ga sestavljali Hans Kreuzinger, 1. violina; Otto Žert, 2. violina; Anton Stecher, viola; Theobald Kretschmann, čelo, sodelovala pa sta še član dunajske dvorne kapele Franz Simandl in Josef Zöhrer. Igrali so Schubertov Postrvni kvintet, Haydnov kvartet v Es-duru op. 64, št. 3 in Schumannov kvartet v A-molu, op. 41, št. 1.

Slavnost ob izgradnji nove koncertne hiše v Ljubljani je našla svoj odmev v tujem glasbenem tisku in tako opozorila svet na glasbene dosežke v slovenski prestolnici, čeravno predvsem njenega nemškega prebivalstva. Potres leta 1895 ob veliki noči je prizadel tudi Tonhalle in jo močno poškodoval. Predvideno izvedbo Mendelssohnovega oratorija Elias so morali zato prestaviti na jesen. Do takrat so stavbo tudi popravili. Prve večje obnove pa je bila nato deležna šele leta 1935.